

'n HOESBREEF

UITGAVE VAN STICHTING HISTORISCHE SOCIËTEIT ENSCHEDE-LONNEKER

Plannen jubileumcommissie

▲ NS-station vijftig jaar geleden.

Archief Jan Brummer

Met het oog op het 50-jarig bestaan van onze Historische Sociëteit is er een jubileumcommissie in het leven geroepen om een aantal activiteiten te organiseren. De leden van de commissie zijn: Frank van Nieuwenhuisen, Gerard Hemelt, Georges Schafraad, Jan Brummer, Jan ter Haar, Nico Mol en Paul Snellink. Hieronder enkele van de jubileumplannen.

Door **Jan Brummer**

Op stadsdeelniveau (en in Boekelo, Glanerbrug en Lonneker) worden dit jaar in verschillende wijkcentra bijeenkomsten gehouden waarbij voor de bewoners de geschiedenis van hun wijk aan de hand van foto's

zichtbaar wordt gemaakt. Tevens worden oude beelden van de Enschedese binnenstad vertoond. Deze bijeenkomsten vinden plaats in een accommodatie in het betreffende stadsdeel en zijn voor iedereen gratis toegankelijk. Pathmos bijt het spits af. Op zaterdagmiddag 21 april kunnen belangstellen-

den daarvoor terecht in de Pathmos-school aan de Spinnerstraat 29. Ook wordt er een unieke plattegrond van Enschede uit 1907 herdrukt met daarbij een plattegrond van 2018 die op transparant papier gedrukt wordt en over de 1907-versie gelegd kan worden. Op die manier is goed te zien hoe de stad in 111 jaar is gegroeid en veranderd. Hoe en waar u beide kaarten kunt bestellen, wordt in de Sliepsteen van maart vermeld. Meer nieuws over meer activiteiten volgt in 'n Hoesbreef van april.

'n HOESBREEF

Stichting Historische Sociëteit Enschede - Lonneker

Gratis digitale nieuwsbrief van de Historische Sociëteit
www.shsel.nl

Redactie:

Ingrid Astrego, Javastraat 26,
7512 ZJ Enschede. (053) 431 72 89 of
astrego@kpnmail.nl

Secretariaat:

Gerard Hemelt,
Suze Groeneweglanden 14,
7542 NM Enschede, 06 197 255 77
secreshsel@gmail.com

'n Sliepsteen

Contribuanten ontvangen vier keer per jaar ons historisch blad 'n Sliepsteen. Redactie:
Geert Bekkering, (053) 430 06 91
of g.h.bekkering@home.nl

<https://www.facebook.com/SHSEL/>

Onze documentatie is te raadplegen in Prismare, ruimte 1.07 Roomweg 167 maandag 10-12 uur vrijdag 14-16 uur. Contribuanten ontvangen ons kwartaalblad 'n Sliepsteen www.shsel.nl

De Historische Sociëteit Enschede-Lonneker heeft bij de belastingdienst de status van culturele ANBI. Dat betekent dat een gift aan de sociëteit voor 125 procent kan worden afgetrokken van de inkomstenbelasting en voor 150 procent van de vennootschapsbelasting. Een ANBI is een algemeen nut beogende instelling. Die mag zich culturele ANBI noemen als de instelling voor minstens 90 procent actief is op cultureel gebied. De Historische Sociëteit is dat.

Serius bestuur

De gemeenteraadsverkiezingen komen eraan. Mooi dat we mogen kiezen op 21 maart, want voor dat recht is heel lang strijd geleverd. Aan het eind van de 19e eeuw was 70% van de ministers en kamerleden lid van de bovenlaag van de maatschappij, ondanks de grondwetswijziging van Thorbecke in 1848. Ook op gemeentelijk niveau was dat normaal. Het gemeentebestuur van Enschede was een 'bestuur van textielfamilies'. In 1887 bestond de gemeenteraad uit dertien leden, vijf uit de familie Ter Kuile, twee leden familie Scholten en een lid uit de families Stroink, Blijdenstein, Ledebor, Roessingh, Baurichter en Menko. Nadat in 1917 eindelijk het algemeen kiesrecht voor mannen werd ingevoerd en in 1919 voor vrouwen en het districtenstelsel werd vervangen door het systeem van evenredige vertegenwoordiging veranderde er iets. Deze ingrijpende wijziging was een belangrijk omslagpunt. Geleidelijk kwam er een gemeenteraad die meer een doorsnee was van de bevolking. Winkeliers, vertegenwoordigers van de nieuwe middenklasse als onderwijzers, leraren, ambtenaren en journalisten en zelfs 'arbeiders' deden hun intree in de gemeentepolitiek. Bij de textielfamilies was altijd sprake geweest van weerstand tegen bemoeienis door de overheid. Vaak actie tegen voorgestelde sociale maatregelen, want die zouden de 'ondergang' van bedrijven betekenen. Nog in 1839 waren ze tegen een arbeidsverbod voor kinderen jonger dan 12 jaar. In 1889 vormden ze de voorhoede bij een comité tegen de Ongevallenwet. In 1906 tegen oprichting van de 'arbeidersbeurs', de latere arbeidsbureaus. In 1908 zelfs nog tegen een gemeentelijke verordening op de keuring van levensmiddelen. En natuurlijk, geen inmenging door bemiddeling bij de vele stakingen, want dat losten ze zelf wel op! Die gemeenteraad van textielfamilies had weinig oog voor toekomstige behoeften van de stad. Ze belemmerde bijvoorbeeld het eerste uitbreidingsplan.

Daartegenover stond wel veel particulier initiatief. In Enschede bestond geen sterke betrokkenheid vanuit de gemeenschap van Enschede bij de lokale

overheid. 'De Heeren zouden het wel regelen'. Dat maakte de stad en haar ontwikkeling ook afhankelijk van de 'Heeren'. Nog in 1928 liet burgemeester Edo Bergsma weten dat in de brieven vanuit de fabrikanten 'te zeer tot uiting kwam de afkeer van enigerlei inmenging vanuit het gemeentebestuur'.

Tegelijkertijd was in de 20e eeuw in Enschede het ziekenfonds verplicht, werden huizen nauwelijks nog in rijen gebouwd, was er waterleiding en riool en behoorde het sterftcijfer per 1000 inwoners in 1926-1927 met 8% tot de laagste van Nederlandse steden. Dat dan weer wel!

Terug naar het Enschede van nu. Onze gemeente geeft in het jaar 2018 ongeveer € 681 miljoen uit aan alle activiteiten, namens ons. Dat is een enorme hoeveelheid geld, waarbij vaak grote belangen op het spel staan. Dat laat je liever niet over aan gemeenteraadsleden die alleen maar geïnteresseerd zijn in een klein deelbelang.

Je zou willen dat de raadsleden die we kiezen zichzelf als gezamenlijk doel stellen de belangen van de hele gemeenschap te vertegenwoordigen. Dat de toekomst van Enschede hun belangstelling en aandacht heeft. Dat ze beseffen dat permanent uitsluiten van groepen inwoners uiteindelijk leidt tot ongewenste tweedeling in een lokale samenleving. Dat leefbaarheid en veiligheid voor praktisch alle inwoners topprioriteit is. Dat je nieuwsgierig moet zijn. Kennis van zaken moet verwerven. Compromissen moet willen en durven sluiten. Dat vraagt betrokken kandidaten die ook bewezen hebben iets te kunnen. Ik ga zelf tegenwoordig googelen om te achterhalen wat iemand gepresteerd heeft. Natuurlijk, de verkiezingsprogramma's doen er ook toe, maar in onderhandelingen over een coalitieprogramma worden compromissen gesloten en verdampen soms programmapunten. In de politiek geldt zeker dat mensen de kwaliteit bepalen. Een raadslid of een wethouder met opvattingen en doorzettingsmacht is bepalender dan een programma. Veel wijsheid toegewenst in het stemlokaal.

Dick Buursink

▲ Nog auto's op de Markt in Enschede.

Archief Jan Brummer

▲ Tram op de Lasondersingel. De plannen hiervoor zijn nooit uitgevoerd.

Foto: Paul Snellink

Films over heden en verleden van Enschede

► Op de komende sociëteitsavond wordt een tweetal films vertoond over de geschiedenis van Enschede. Voor de pauze laat Paul Snellink een door hemzelf gemaakte film zien waarin hij, rijdend over de huidige singels, telkens beelden van vroeger vertoont. Na de pauze volgt een film van Chris van Oosterwijk die een aantal oude, voor het merendeel zwart-wit films aan elkaar heeft gekoppeld. Het belooft een boeiende avond te worden voor wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van onze stad.

De sociëteitsavond is op **donderdag 15 maart** in de zaal achter de Ontmoetingskerk aan de Varviksingel 139. Aanvang: 19.30 uur, zaal open om 19.00.

Ook niet-contribuanten zijn van harte welkom. Voor hen staat in de zaal een doos voor een vrijwillige bijdrage.

Boeken en Sliepstenen

Alhoewel wij van verschillende leden reeds diverse mooie boeken hebben gekregen, zijn er nog niet genoeg om een mooie boekenmarkt te organiseren. Wij vragen u daarom vriendelijk ons te willen helpen door te kijken bij familie, vrienden of bekenden of zij nog boeken hebben, die ze toch niet meer gebruiken. Alle boeken zijn welkom, waarbij echter boeken over Enschede en Twente de voorkeur hebben.

Van diverse kanten hebben we de afgelopen tijd weer Sliepstenen teruggekregen, ook uit de eerste jaren van uitgifte. Indien uzelf of iemand die u kent de verzameling wil completeren, dan kan dat op maandagochtend van 10.00 tot 12.00 uur en vrijdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur in ons home in Prismare aan de Roomweg.

Ben Broen

Jaarvergadering

► De jaarvergadering van de Historische Sociëteit wordt gehouden op dinsdag **24 april 2018** in de Ontmoetingskerk (voorheen Vredeskerk) aan de Varvixsingel 139. Aanvang: 19.00 uur.

De bijeenkomst begint om 19.00 uur met de algemene ledenvergadering van het college van bijstand en advies van de Historische Sociëteit. Aansluitend presenteert Paul van Wijk, voorzitter van de Monumentencommissie, de genomineerden en de winnaar van de SHSEL-Erfgoedprijs. Deze wordt in dit jubileumjaar voor het eerst uitgereikt. Na de pauze vertoont Enschedeër Jan van der Geest een film in twee delen over het stroomgebied van de Regge. Begin vorig jaar heeft hij bij de Historische Sociëteit zijn film over de Dinkel vertoond en daarvoor was toen veel belangstelling.

Contactpersonen commissies

► Binnenstadcommissie

Hans Jansen (053) 4354870
Email: hansjansen@shsel.nl

► Boerderijcommissie

Jan Goolkate (053) 435 90 44
Email: jangoolkate@shsel.nl

► Documentatiecentrum

Kor Feringa (053) 477 45 95
Email: korferinga@shsel.nl

► Foto- en verhalencommissie

Jan Breteler
Email: janbreteler@shsel.nl

► Monumentencommissie

Cees van der Velde, 06 4735 43 59 of 06 4208 92 50, ceesvandervelde@shsel.nl

► Loakstenen- en begraafplaatsencommissie

Harry van der Sleen (053) 852 24 94
Email: loakstenen@shsel.nl

► PR-commissie

Ben Broen, 06 835 30 607
Email: benbroen@shsel.nl

► Redactie 'n Sliepsteen

Geert Bekkering (053) 430 06 91
Email: geertbekkering@shsel.nl

► Historische Kring Glanerbrug

Joop Kwakman (053) 461 38 53
Email: joopkwakman@shsel.nl

► ICT

Tijbbe Knol Email: tjibbeknol@shsel.nl

Enschedeese architect maakt furore in het Parijs van de Belle Epoque

De Enschedeër Eduard Johan Niermans en de Amsterdammer Johannes Henricus Jansen vertrekken eind 19e eeuw op jonge leeftijd naar Parijs, de bruisende stad van het Belle Epoque. Niermans vestigt zich als architect en decorateur, Jansen als meubelmaker, binnenhuisarchitect en stylist.

Ze maken beiden snel carrière. Zo ontwerpt Niermans in en buiten Frankrijk tal van beeldbepalende gebouwen en interieurs, van theaters tot villa's en industriële panden. De twee ontmoeten elkaar en andere Nederlanders - zoals kunsthandelaar Theo van Gogh en bierbrouwer Gerard Heineken - onder meer op de Wereldtentoonstelling van 1889 en in de voorname automobile Club de France.

Na de tentoonstelling van hun werk in het Rijksmuseum Twenthe is er nu ook

▲ **Eduard Niermans**

een rijk geïllustreerd boek over hun leven, geschreven door Kees Knokke: 'Twee Hollandse architecten in Parijs, Johannes Jansen en Eduard Niermans, trendsetters in de Belle Epoque.' Meer informatie op www.jansenniermans.nl.

Duits bezoek in Glanerbrug

▲ **Heimatverein Epe bezoekt collega's in Glanerbrug.**

Foto: Heimatverein

► Op dinsdag 13 februari kwam het bestuur van de Heimatverein Epe naar Glanerbrug voor een tegenbezoek aan de Historische Kring Glanerbrug. Na de koffie werd een bezoek gebracht aan het archief en daarna werd de katholieke kerk bekeken. Hierin bevindt zich

de fraaie houten biechtstoel die uit het voormalige Redemptoristenklooster komt. De middag werd afgesloten met hapjes en een drankje. Het was een zeer geslaagde middag waarop de onderlinge banden verder werden aangehaald.
Joop Kwakman

Meubelfabriek Glanerbrug

▲ *Eva van de Struik heeft een foto in haar bezit van het personeel van de Meubelfabriek Glanerbrug N.V. Op de achterste rij staat haar vader Henk, de vijfde van links, in de witte pullover. Mevrouw Van de Struik wil graag weten in welk jaar deze foto gemaakt is en of er nog mensen bekenden op de foto zien. De fabriek is waarschijnlijk begin 1940 opgericht. Directeur was H. Bulthuis. In het najaar van 1953 is de productie gestopt en de inventaris geveild.*

Informatie graag naar Ingrid Astrego, ingridastrego@shsel.nl of 053 431 72 89.

Enschede 100 jaar geleden

De gemeenteraad besluit

De gemeenteraad van Enschede besluit tijdens en rond de Eerste Wereldoorlog niet alleen over belangwekkende onderwerpen als de continuïteit van de voedselvoorziening (waarbij de centrale keuken door de dames-bestuursleden wordt aangestuurd 'als een theebransje', klaagt de raad), de huisvesting van vluchtelingen en gedemobiliseerde militairen en de sterkte van het politiekorps; er zijn ook meer lokale thema's aan de orde. Zo wordt in januari 1918 noodgedwongen besloten het bovengrondse telefoonnet (met 600 aansluitingen)

grotendeels te vernieuwen. Het net is letterlijk ten gronde gegaan als gevolg van hevige sneeuwval. Ook worden bij raadsbesluit twee tafeltelefoon toestellen aangeschaft (voorzien van een commutator) en wordt voorzien in extra materieel voor de reinigingsdienst. Het altijd zuinige liberale raadslid Ter Kuile merkt in dat verband op dat 'één paard best twee lege reinigingswagens kan trekken'. Extra paardenkracht is dus niet direct nodig, als logistiek verstandig wordt gehandeld.

Het aantal jaarlijks te plaatsen urinoirs dient eigenlijk te worden verhoogd tot

twee, meent de raad. Gepleit wordt ook voor waterplaatsen geschikt voor twee personen. Beide ideeën gaan niet door: er is maar 4.000 gulden op jaarbasis beschikbaar. De noodzaak tot uitbreiding wordt onder meer onderbouwd met de mededeling dat de Kloosterstraat bijkans onbegaanbaar is voor voetgangers: er zijn wel twintig tot dertig sporen van grote en kleine behoeften. De gewenste breedte van de nieuwe bestrating van de Gronausestraat roept ook de nodige discussie op. Er dient volgens de raad

Lees verder **Pagina 6** ►

▲ Op eerste paasdag is het 1 april, de dag dat Enschede alweer 73 jaar geleden bevrijd werd van de Duitse bezetting. De foto is op die dag gemaakt, op de vijsprong Deurningerstraat - Walhofstraat - Drienerweg - Deurningerstraat - Roomweg. Links op de achtergrond is de toren van de gereformeerde kerk op de Lasondersingel te zien, rechts het pand van kruidenier Nieuwe Weme.

Enschede 100 jaar geleden.

De gemeenteraad besluit

Vervolg van **Pagina 5** ►

meer rekening te worden gehouden met schichtige paarden als een tram passeert.

Burgemeester Edo Bergsma, die de raadsdiscussies op overtuigende wijze leidt, maar voor het overige duidelijk boven de partijen staat, merkt eens op dat in Enschede doorgaans midden in een weiland wordt gebouwd, waarbij niet wordt gedacht aan de riolering en bestrating die men aansluitend nodig zal hebben. Ook zegt hij dat de Haaksbergerweg sinds zijn komst in de gemeente (1896) nu al voor de derde keer moet worden herstraat, omdat men de weg niet onderhoudt.

Begin 1919 bespreekt de raad klagschriften van de vereniging 'Eer en Deugd' en van de protestantse en rooms-katholieke kerkgenootschappen, gericht tegen de vertoning (in bioscoop Alhambra) van de Amerikaanse film Pu-

rity (Reinheid) waarin ontklede vrouwen figureren. Met name de kerkenraad van de Gereformeerde Kerk eist van de burgemeester ingrijpende censuur op de film, gegeven 'den eisch van het levende wetswoord des Heeren'. Bergsma acht echter de rijksfilmkeuring afdoende. Opgemerkt wordt nog dat het Brandmonument ten slotte ook wordt bekroond door een naakte vrouw.

Meer van belang voor de toekomst van Enschede zijn in deze periode een tweetal schenkingen uit fabrikantenkringen. In februari 1918 aanvaardt de raad de schenking van het G. J. van Heekpark van de gelijknamige familie. De raad besluit wel rond het park een zone in te stellen waarbinnen geen alcohol mag worden verkocht. In het park zelf is een ruimte waar verfrissingen verkrijgbaar zijn.

In 1919 wordt een schenking van f 100.000 geaccepteerd van het echtpaar Ter Kuile-van Heek, bedoeld voor de inrichting van een Openbare Leeszaal

en Boekerij. Mevrouw Blijdenstein-van Heek stelt tegelijkertijd haar woonhuis, het 'Blijdensteinhuis', ter beschikking van de gemeente. Feitelijk kan nu de bestaande Volksbibliotheek en Leesinrichting (oorspronkelijk daterend uit 1862) worden omgezet in een instituut dat voldoet aan de normen voor rijkssubsidie. Aan de schenking is de voorwaarde verbonden dat een zesde deel van de aan te schaffen boeken betrekking moet hebben op de textielnijverheid. De rooms-katholieke raadsfractie eist dat rekening wordt gehouden met de gevoelens van het katholieke deel van de bevolking.

Op 22 maart 1918 wordt een commissie geïnstalleerd met als opdracht het ontwikkelen van plannen voor de samensmelting van de gemeenten Enschede en Lonneker (uiteindelijk gerealiseerd in 1934).

Kor Feringa